

Сарнацький О. П.

доктор історичних наук, професор, професор кафедри міжнародних економічних відносин, Запорізький національний технічний університет (Україна, Запоріжжя), gileya.org.ua@gmail.com

БАГОМЕ ТА ВКРАЙ НЕОБХІДНЕ ВІТЧИЗНЯНЕ ВИДАННЯ З ІСТОРІЇ В ТЕРМІНАХ І ПОНЯТТЯХ. РЕЦЕНЗІЯ НА НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК: ІСТОРІЯ В ТЕРМІНАХ І ПОНЯТТЯХ: ДОВІДНИК: НАВЧ. ПОСІБ. / ЗА ЗАГАЛ. РЕД. ОРЛОВОЇ Т. В. – ВИШГОРОД : ПП СЕРГІЙЧУК М. І., 2014. – 732 с.

Розвиток історичної науки в Україні в умовах сьогодення вимагає її оновлення та використання сучасної методології, в основі якої лежать загальноцивілізаційні засади. А це у свою чергу повинно забезпечити переосмислення сутності історичних процесів, явищ і тенденцій. За роки незалежності в Україні з'явилась значна кількість вітчизняних підручників і посібників з української та всесвітньої історії, в тому числі й для вищої школи, але в той же час бракує довідкових навчальних посібників, які б на нових засадах та з сучасним розумінням змісту висвітлювали б історичні терміни, поняття, визначення, тенденції тощо.

Тому вихід у світ зазначеного колективного видання є довгоочікуваним. Воно підготовлено до 180-річного ювілею Київського національного університету імені Тараса Шевченка авторським колективом викладачів та науковців його історичного факультету.

У ньому просто і доступно викладено матеріали з широкого спектру термінів і понять як з вітчизняної, так і всесвітньої історії, які мали і мають місце в усіх регіонах земної кулі від найдавніших часів і до наших днів. В першу чергу воно розраховано на тих, хто вивчає або досліджує минулі та сучасні тенденції, події та явища політичної й соціально-економічної історії, історії науки, культури, релігії, військової, різнопланових міжнародних відносин тощо, а також на широкий загал читачів, які цікавляться як всіма цими проблемами, так і окремими з них.

Відповідно до цього значний обсяг фактичного матеріалу в довіднику, який виклали у своїх статтях його автори, а їх майже тисяча, хоча їх бажанням було охопити і розкрити лише головні історичні тенденції, події, явища та факти минувшини й сучасності, визначили необхідність наявності в ньому не тільки історичних термінів і понять, а понять, термінів та категорій політологічних, філософських, соціально-економічних, культурологічних, міжнародних, військових, релігієзнавчих, юридичних та інших, з якими майбутні його читачі обов'язково зустрінуться, перечитуючи історичну літературу.

Що ж стосується тенденцій, термінів, понять та категорій, які є суто історичними або найбільш наближених до них, то довідник має у своєму складі відповідні статті з історії суспільно-політичних рухів, міжнародних відносин, культури, релігії в різні періоди історії людства, починаючи з первісного та завершуючи сучасним, археології, етнографії, етнології, джерелознавства та більшості спеціальних історичних дисциплін. Усе це надасть читачеві можливість

максимально засвоїти відповідні знання з тих чи інших історичних дисциплін.

Характерними ознаками матеріалів, що наповнюють цю книгу є їх незаангажованість, об'єктивність, неупередженість та намагання донести до читача через терміни і поняття новітні підходи до тих чи інших подій, явищ, тенденцій в історії людства з урахуванням останніх досягнень у гуманітарних науках. Ця особливість є одним з головних позитивів у цій новітній публікації.

До головних позитивів цього колективного дослідження треба віднести й те, що в основу статей цього довідника покладено саме авторський погляд їх упорядників. Авторський підхід до викладення матеріалу простежується у кожній статті, особливо коли йдеться про суперечливі події або ті чи інші постаті, відносно яких в історичній науці існували та ще й досі існують інколи зовсім протилежні позиції та погляди.

Поряд з цим, невід'ємним позитивом статей у цьому виданні є те, що разом з подібним підходом до їх написання читачеві стане у нагоді й коротенький перелік основної літератури, яка подається майже після кожної з них про той чи інший термін або поняття.

Наступним позитивом цього видання є те, що статті, в яких висвітлюється той чи інший термін або поняття, розташовані у навчальному посібнику за абеткою, що полегшує їх пошук навіть для недосвідченого читача.

Значення виходу його в світ є настільки вагоме, що не можна не погодитися зі словами, які є у передмові до цієї книги про те, що "таке навчальне видання умовно здатне частково перебрати на себе роль узагальнювального посібника з історії, адже в ньому відображена вражаюча панорама історичних подій, фактів, процесів, явищ соціального, політичного, економічного, національно-культурного життя, а головне, з використанням історичного матеріалу подається сучасне розуміння наукових термінів, понять, категорій".

Оцінюючи навчальний посібник в цілому надзвичайно схвально, зазначимо, що він тільки виграв би, коли б у ньому було приділено увагу термінам і поняттям з деяких спеціальних історичних дисциплін, наприклад, просопографії або таким термінам і поняттям як, європеїзація, імміграція, легат, нунцій, реверсія, реституція, спільнота та інші.

При цьому зазначимо, що окремі побажання, які мають місце, не завадять, на нашу думку, найближчим часом здійснити публікацію його другого видання значно більшим накладом ніж перше, оскільки воно є вкрай необхідним. Намагання простежити тенденції та закономірності історичного розвитку, фактологічна насиченість, стислість і об'єктивність у висвітленні історичних подій і явищ, значна кількість маловідомого і невідомого матеріалу, з яким має можливість познайомитися читач – все це дає підстави вважати книгу вельми вдалою та потрібною не тільки фахівцям, а й широкому загалу читачів, а особливо тим з них, хто цікавиться історією.

Sarnackiy A. P., Doctor of History, Professor, Professor of International Affair Department National Technical University of Zaporizhzhya (Ukraine, Zaporizhzhya), gileya.org.ua@gmail.com

Significant and absolutely necessary national edition of history in terms and notions. Review on training appliance: History in terms and notions: reference book: training appliance / Edited by Orlova T. V. – Vyshgorod: PP Sergiychuk M. I., 2014. – 732 p.

Сарнацкий А. П., доктор исторических наук, профессор, профессор кафедры международных экономических отношений, Запорожский национальный технический университет (Украина, Запорожье), gileya.org.ua@gmail.com

Весомое и крайне необходимое отечественное издание по истории в терминах и понятиях. Рецензия на учебное пособие: История в терминах и понятиях: справочник: Учеб. пособие / Под общ. ред. Орловой Т. В. – Вышгород: ЧП Сергейчук М. И., 2014. – 732 с.

* * *

Стельмах С. П.

доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії Росії, Національний університет ім. Т. Г. Шевченка (Україна, Київ), gileya.org.ua@gmail.com

ЄВРЕЙСЬКИЙ ГРОМАДСЬКИЙ РУХ У ЛЕЩАТАХ ДВОХ ІМПЕРІЙ. РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ: ДОЦЕНКО В. О. ОБ'ЄДНАТИСЯ ЩОБ ВИЖИТИ: ЄВРЕЙСЬКИЙ ГРОМАДСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ (60–ті рр. ХІХ ст. – 30–ті рр. ХХ ст.): МОНОГРАФІЯ / В. О. ДОЦЕНКО. – ВІННИЦЯ : ТОВ “НІЛАН–ЛТД”, 2014. – 332 с.

Тривалий час у вітчизняній науці проблеми історії єврейської громади України розглядалися фрагментарно, і такому явищу, як єврейська громадська ініціатива, надавалося другорядне значення. Майже повністю заперечувалася будь-яка роль цього суспільно-політичного феномена при розв'язанні економічних і соціальних проблем єврейської громади України. У науці, етнополітичній практиці спостерігалися загальна недооцінка ролі соціокультурних передумов в історичному розвитку, вузьке розуміння економічної демократії і духовних цінностей, які відкривають можливості якісних змін на основі еволюційних процесів. Нині дедалі більше усвідомлюємо, що проблеми єврейського громадського руху є надзвичайно актуальними. Яскравим свідченням такого розуміння проблеми є монографія кандидата історичних наук Доценка Віктора Олеговича “Об'єднатися щоб вижити: єврейський громадський рух в Україні (60–ті рр. ХІХ ст. – 30–ті рр. ХХ ст.)”.

В ній автор дав розгорнутий історіографічний огляд стану наукової розробки історії єврейського громадського руху другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст., розкрив основні причини, які призвели до появи перших єврейських добровільних товариств, визначив етапи розвитку єврейського громадського руху та його вплив на господарське і суспільне життя країни. Дослідник ґрунтовно дослідив організаційну динаміку, ідейні основи та національно-громадське значення єврейського громадського руху, цілями якого були соціальна справедливість, права людини, економічна незалежність.

В монографії зроблено окремий наголос на внесок єврейських громадських об'єднань в єврейський суспільно-політичний рух та процес збереження національної ідентичності, прослідковано розвиток єврейської громадської ініціативи в контексті розвитку

сіонського руху, суттєво доповнено наявні уявлення про суспільно-політичну історію єврейської громади України.

Хронологічно праця охоплює період від середини ХІХ ст., тобто від моменту створення перших добровільних товариств і до знищення компартійними органами єврейського громадського руху в кінці 1930–х років. Вона складається з вступу, шести розділів (сімнадцяти параграфів) та висновків.

У вступі визначені актуальність теми і стан наукової розробки проблеми, поставлена мета та відповідні дослідницькі завдання, методологія і наукова новизна дослідження. Остання є очевидною, адже в монографії вперше в українській історіографії здійснено комплексний історичний аналіз здобутків і прорахунків в діяльності єврейських громадських об'єднань протягом другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст.

Перший розділ присвячено історіографічному аналізу проблеми та джерельній базі дослідження, в результаті якого зроблено висновок про те, що незважаючи на зростання в останні роки обсягу новітньої історичної літератури, багато питань з історії єврейських громадських об'єднань України, як і проблема їх участі у національно-культурному будівництві та збереженні національної ідентичності українського єврейства в імперський період та роки формування в Україні більшовицького тоталітарного суспільства, так і не знайшли належного висвітлення в історіографії.

Для повноцінного вивчення проблем історії національних меншин автор застосовував перш за все загальнонаукові, етнополітологічні та історичні методи, а також методи суміжних наук: політології, історіографії, джерелознавства, етнології, соціології тощо. Історичне осмислення національних відносин в Україні, зокрема місця у них єврейської громади, неможливе без використання теорії пізнання та дотримання основних принципів і застосування адекватних методів дослідження. Такий спосіб пізнання ґрунтується на досягненнях сучасної етнології, досвіді проведення національної політики, надбаннях вітчизняної та зарубіжної історіографії та достовірній джерельній базі.

Наукова значимість монографії також полягає й в тому, що її автор залучив у сферу дослідження широке коло різноманітних джерел. У монографії використано законодавчі акти, які регламентували державну політику стосовно єврейства у різні періоди історії; публічно-правові документи; діловодні документи, які стосуються реалізації місцевим чиновництвом урядової політики стосовно єврейської громади, службові звіти, службове листування, послужні списки, нагородні документи та документи окремих єврейських товариств; статистичні матеріали; матеріали періодики; документи особового походження; мемуаристика; графічні джерела та ін.

У роботі використані неопубліковані документи вітчизняних і закордонних архівів. Зокрема, використано матеріали Державного архіву Російської Федерації, Російського державного архіву соціально-політичної історії. В цілому джерельна база монографії Доценка Віктора Олеговича виявилася цілком